

ประวัติศาสตร์จังหวัดนครนายก

สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา

จังหวัดนครนายก จะสร้างขึ้นในสมัยใดนั้นยังไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด แต่จากการที่กรมศิลปากรได้มาทำการขุดค้นตัวเมืองเก่าที่ตำบลดงละคร อำเภอเมืองนครนายก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และจากการรื้อค้นหลักฐานที่มีพอจะสรุปประวัติความเป็นมาได้ว่า จังหวัดนครนายกเป็นเมืองเก่าแก่กว่า ๙๐๐ ปีมาแล้ว มีปรากฏขึ้นในสมัยทวารวดี แต่จะมีชื่อเมืองอย่างไรนั้นไม่ปรากฏ จากสภาพเมืองเก่าที่ตำบลดงละคร (เมืองลับแล) เป็นตัวเมืองที่ตั้งอยู่บนที่สูง มีลักษณะเป็นเกาะกลางทุ่ง สภาพตัวเมืองเป็นรูปทรงกลม ซึ่งเป็นลักษณะตัวเมืองสมัยทวารวดี ต่อมาเมื่ออาณาจักรขอมมีอำนาจได้แผ่อาณาจักรออกไปตลอดลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีนครธมเป็นราชธานีขอมได้ตั้งเมืองละโว้ (ลพบุรี) เป็นเมืองลูกหลวง มีหน้าที่ปกครองอาณาจักรขอมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เมืองนครนายกจึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของขอมชั่วระยะเวลาหนึ่ง ประมาณปี พ.ศ. ๑๖๐๐ อาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลงแต่นครนายกก็ยังคงรวมอยู่ในดินแดนของอาณาจักรขอมแถบชายแดน จนเมื่อไทยเริ่มมีอำนาจ และตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

สมัยกรุงศรีอยุธยา

มีหลักฐานว่า นครนายกเป็นเมืองหน้าด่าน หรือ เมืองปราการ ตั้งแต่ สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เป็นต้นมา

หน้าที่ของเมืองหน้าด่าน คือ เป็นเมืองที่รายล้อมราชธานี เป็นที่สะสมเสบียงอาหาร และกำลังผู้คนไว้สำหรับป้องกันเมืองหลวง เมืองเหล่านี้อยู่ห่างจากเมืองหลวงโดยเฉลี่ยประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางไปมาจากเมืองหน้าด่านถึงราชธานีประมาณ ๒ วัน

ในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทำการปรับปรุงการปกครอง คือ ยกเลิกเมืองหน้าด่านขยายอำนาจราชธานีออกไปจัดตั้งหัวเมืองชั้นใน ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม สุพรรณบุรี ชัยนาท นครสวรรค์ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ชลบุรี และนครนายก กำหนดให้หัวเมืองชั้นในเหล่านี้เป็นเมืองชั้นจัตวา ผู้ว่าราชการเมืองเรียกว่า "ผู้รั้ง" พระมหากษัตริย์ ทรงแต่งตั้งออกไปปกครอง เพราะฉะนั้นหัวเมืองชั้นในจึงอยู่ในการดูแลของราชธานีอย่างใกล้ชิด

นครนายกจึงมีฐานะเป็นหัวเมืองจัตวา ตั้งแต่นั้นมาจนตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงธนบุรี

ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียให้แก่พม่า ในวันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นครั้งที่ ๒ นั้น ในขณะที่พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ พระยาตาก ได้ช่วยทำการรบศึกอยู่ในเมือง ครั้งหนึ่งพระยาตากเห็นพม่ารุกหนักเข้ามา ก็สั่งให้ยิงปืนใหญ่สกัดกั้นไว้โดยที่ยังไม่ได้ขออนุญาตก่อนตามกฎที่วางไว้ จึงถูก พระเจ้าเอกทัศ สังกษัตริย์พม่าประหารชีวิต พระยาตากตัดสินใจนำทหารประมาณ ๕๐๐

คน ตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๙ และยกทัพออกมาทางตะวันออกมาทางด้านวัดพิชัย มีพลประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าคน พร้อมทั้งข้าราชการกรุงเก่า บางพวกที่ร่วมหนีออกมาด้วยกับพระยาตาก

จากพงศาวดารกรุงธนบุรีได้กล่าวว่า **พระยาตากยกทัพมาทางสระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี** กองทัพพระยาตากยกไปต้องปะทะกับพม่าที่มีกำลังเหนือกว่าหลายเท่า แต่ก็ได้ประสบชัยชนะตลอดมา ระหว่างทางได้ทำการเกลี้ยกล่อม คนไทยให้เข้าด้วยตลอดทางจนถึงชลบุรี พระยาตาก ใช้นโยบายเกลี้ยกล่อมให้ยอมอ่อนน้อมเสียก่อน ถ้าไม่ยอมถึง ๓ ครั้ง จึงจะจัดการอย่างเด็ดขาด

พระยาตากมุ่งไปทางระยองและจันทบุรี **พระยาจันทบุรี** ได้รับปากว่าจะเข้าด้วย แต่ขอให้พระยาตากออกไปก่อน ผลสุดท้ายพระยาตากต้องตัดสินใจโจมตีเมืองจันทบุรี เพราะ **เมืองจันทบุรีเป็นเมืองสำคัญทั้งในด้านทหารและด้านเศรษฐกิจ** ในการที่จะสนับสนุนให้การขับไล่พม่าไปจากประเทศเป็นผลสำเร็จ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ นครนายกเป็นหัวเมือง **ชั้นจัตวา** โดยเป็นหน่วยปกครองที่อยู่ไม่ไกลเมืองหลวงนัก สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการปฏิรูปการปกครองใหม่เรียกว่า การปกครองมณฑล เทศาภิบาลเมืองนครนายกจัดอยู่ในมณฑลปราจีนบุรี ซึ่งจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ คือ

๑. ปราจีนบุรี
๒. ฉะเชิงเทรา
๓. นครนายก
๔. พนมสารคาม
๕. พนัสนิคม
๖. ชลบุรี
๗. บางละมุง

พ.ศ. ๒๔๔๕ **รัชกาลที่ ๕** ทรงยกเลิกธรรมเนียมการมีเจ้าเข้าครอง และให้มีตำแหน่ง **ผู้ว่าราชการเมืองชั้นแทน** เมืองนครนายก จึงได้มีผู้ว่าราชการเมืองคนแรก คือ **พระพิบูลย์สงคราม (จอน) ศาลากลางจังหวัดแห่งแรกตั้งขึ้น ณ บริเวณริมฝั่งขวา แม่น้ำนครนายก** (บริเวณหลังธนาคารกรุงศรีอยุธยาและธนาคารกรุงเทพในปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ ทางราชการได้ยุบจังหวัดนครนายกให้ไปรวมกับจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระบุรี หลังจากนั้นประมาณ ๔ ปี คือใน พ.ศ. ๒๔๘๙ จึงได้ตั้งจังหวัดนครนายกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๕๑๙ มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ตั้งศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ซึ่งตั้งอยู่ในย่านชุมชนคับแคบขยายออกไปอีกไม่ได้ จึงได้ย้ายไปสร้างศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ บริเวณริมถนนสุวรรณศรห่างจากเขตเทศบาลประมาณ ๒ กิโลเมตร และได้เปิดทำการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ จนถึงปัจจุบัน

การจัดรูปการปกครองเมืองตามระบบมณฑลเทศาภิบาล

หลังจากจัดหน่วยราชการบริหารส่วนกลาง โดยมีกระทรวงมหาดไทยในฐานะเป็นส่วนราชการที่เป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองประเทศและควบคุมหัวเมืองทั่วประเทศแล้ว การจัดระเบียบการปกครองต่อมาก็มีการจัดตั้งหน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค ซึ่งมีสภาพและฐานะเป็นตัวแทนหรือหน่วยงานประจำท้องที่ของกระทรวงมหาดไทยขึ้น อันได้แก่ การจัดรูปการปกครองแบบเทศาภิบาล ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบการปกครองอันสำคัญยิ่งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำมาใช้ปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคในสมัยนั้น การปกครองแบบเทศาภิบาล เป็นระบบการปกครองส่วนภูมิภาคชนิดหนึ่งที่รัฐบาลกลางจัดส่งข้าราชการจากส่วนกลางออกไปบริหารราชการในท้องที่ต่าง ๆ การปกครองแบบเทศาภิบาล เป็นระบบการปกครองที่รวมอำนาจเข้ามาไว้ในส่วนกลางอย่างมีระเบียบเรียบร้อย และเปลี่ยนระบบการปกครองจากประเพณีปกครองดั้งเดิมของไทย คือ ระบบกินเมือง ให้หมดไป

การปกครองหัวเมืองก่อนวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๓๕ นั้น อำนาจปกครองบังคับบัญชา มีความหมายแตกต่างกันออกไปตามความไกลไกลของท้องถื่น หัวเมืองหรือประเทศราชยิ่งไกลไปจากกรุงเทพฯ เท่าใดก็ยิ่งอิสระในการปกครองตนเองมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากทางคมนาคมไปมาหาสู่ลำบาก หัวเมืองที่รัฐบาลปกครองบังคับบัญชาได้โดยตรงก็มีแต่หัวเมืองจัตวาใกล้ๆ ส่วนหัวเมืองอื่น ๆ ที่เจ้าเมืองเป็นผู้ปกครองแบบกินเมืองและมีอำนาจอย่างกว้างขวางในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดำรงตำแหน่งเสนาบดี พระองค์ได้จัดให้อำนาจการปกครองเข้ามารวมอยู่ยังจุดเดียวกัน โดยการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นมีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองทั้งปวงซึ่งหมายความว่า รัฐบาลมิให้การบังคับบัญชาหัวเมืองไปอยู่ที่เจ้าเมือง ระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลเริ่มจัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๗ จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงสำเร็จและเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องนี้เสียก่อนในเบื้องต้น จึงจะขอนำคำจำกัดความของ "การเทศาภิบาล" ซึ่งพระยาราชเสนา (สิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) อดีตปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยตีพิมพ์ไว้ มีความว่า

"การเทศาภิบาล คือ การปกครองโดยลักษณะที่จัดให้มีหน่วยบริหารราชการอันประกอบด้วยตำแหน่งข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นทีไว้วางใจของรัฐบาลของพระองค์ รับผิดชอบของรัฐบาลกลาง ซึ่งประจำอยู่แต่เฉพาะในราชธานีนั้นออกไปดำเนินงานในส่วนภูมิภาคเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาล ซึ่งอยู่ในราชธานีให้ได้ใกล้ชิดกับอาณาประชาราษฎร์ เพื่อให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขและเกิดความเจริญทั่วถึงกัน โดยมีระเบียบแบบแผนอันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย จึงแบ่งเขตการปกครองโดยขนาดลดหลั่นกันเป็นชั้นอันดับดังนี้ คือ ส่วนใหญ่เป็นมณฑล รองถัดลงไปเป็นเมือง คือ จังหวัด รองไปอีกเป็น อำเภอ และ หมู่บ้าน จัดแบ่งหน้าที่ราชการเป็นส่วนสัดแผนงานให้สอดคล้องกับทำนองงานของกระทรวงทบวงกรมในราชธานี และจัดสรรข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถความประพฤติให้ไปประจำทำงานตามตำแหน่งหน้าที่มีให้มีการก้าวก้าวสลับสับกันดังที่เป็นมาแต่ก่อน เพื่อนำมาซึ่งความเจริญเรียบร้อย และรวดเร็วแก่ราชการและกิจธุระของประชาชนซึ่งต้องอาศัยทางราชการเป็นที่พึ่งด้วย"

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้น ควรทำความเข้าใจบางประการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองแบบเทศบาล ดังนี้

การเทศบาล นั้น หมายความว่า เป็น **"ระบบ"** การปกครองอาณาเขต ชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า **"การปกครองส่วนภูมิภาค"** ส่วน **"มณฑลเทศบาล"** นั้น คือ ส่วนหนึ่งของการปกครองชนิดนี้ และยังหมายความว่า ระบบเทศบาลเป็นระบบที่รัฐบาลกลางจัดส่งข้าราชการส่วนกลางไปบริหารราชการในท้องที่ต่าง ๆ แทนที่ส่วนภูมิภาคจะจัดปกครองกันเองเช่นที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิม อันเป็นระบบกินเมือง ระบบการปกครองแบบเทศบาลจึงเป็นระบบการปกครองซึ่งรวมอำนาจเข้ามาไว้ในส่วนกลาง และวิตรอนอำนาจของเจ้าเมืองตามระบบกินเมืองลงอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้ มีข้อที่ควรทำความเข้าใจอีกประการหนึ่ง คือ ก่อนการจัดระเบียบการปกครองแบบเทศบาลนั้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนปฏิรูปการปกครองก็มีการรวมหัวเมืองเข้าเป็นมณฑลเหมือนกัน แต่มณฑลสมัยนั้นหาใช่มณฑลเทศบาลไม่ ดังจะอธิบายโดยย่อดังนี้ เมื่อ**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงพระราชดำริจะจัดการปกครองพระราชอาณาเขตให้มั่นคงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทรงเห็นว่าหัวเมืองอันมีมาแต่เดิมแยกกันขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทยบ้าง กระทรวงกลาโหมบ้างและกรมท่าบ้าง การบังคับบัญชาหัวเมืองในสมัยนั้นแยกกันอยู่ถึง ๓ แห่ง ยากที่จะจัดระเบียบเรียบร้อยเหมือนกันได้ทั่วราชอาณาจักรทรงพระราชดำริว่า **ควรจะรวมการบังคับบัญชา**

หัวเมืองทั้งปวงให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเดียวกัน จึงได้มีพระบรมราชโองการแบ่งหน้าที่ระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงกลาโหมเสียใหม่ เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยปกครองหัวเมืองทั้งปวงแล้ว จึงได้รวบรวมหัวเมืองเข้าเป็นมณฑลมีข้าหลวงใหญ่เป็นผู้ปกครอง การจัดตั้งมณฑลในครั้งนั้นมีอยู่ทั้งสิ้น ๖ มณฑล คือ **มณฑลลาวเฉียงหรือมณฑลพายัพ มณฑลลาวพวน หรือมณฑลอุดร มณฑลลาวกาว หรือมณฑลอีสาน มณฑลเขมร หรือมณฑลบูรพา และมณฑลนครราชสีมา** ส่วนหัวเมืองทางฝั่งทะเลตะวันตกบัญชาการอยู่ที่เมืองภูเก็ต

การจัดรวบรวมหัวเมืองเข้าเป็น มณฑลดังกล่าวนี้ ยังมีได้มีฐานะเหมือนมณฑลเทศบาล การจัดระบบการปกครองมณฑลเทศบาลได้เริ่มอย่างแท้จริงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นต้นมา และก็ได้ดำเนินการจัดตั้งพร้อมกันทีเดียวทั่วราชอาณาจักร แต่ได้จัดตั้งเป็นลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๓๗ **เป็นปีแรก**ที่ได้วางแผนงานจัดระเบียบการบริหารมณฑลแบบใหม่เสร็จ กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งมณฑลเทศบาลขึ้น ๓ มณฑล คือ **มณฑลพิษณุโลก มณฑลปราจีนบุรี มณฑลนครราชสีมา** ซึ่งเปลี่ยนแปลงจากสภาพมณฑลแบบเก่ามาเป็นแบบใหม่ และในตอนปลายนี้เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้โอนหัวเมืองทั้งปวงซึ่งเคยขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศมาขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทยกระทรวงเดียวแล้วจึงได้รวมหัวเมืองจัดเป็น**มณฑลราชบุรี**ขึ้นอีกมณฑลหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้รวมหัวเมืองจัดเป็นมณฑลเทศาภิบาลขึ้นอีก ๓ มณฑล คือ **มณฑลนครชัยศรี** **มณฑลนครสวรรค์** และ**มณฑลกรุงเก่า** และได้แก้ไขระเบียบการจัดมณฑลฝ่ายทะเลตะวันตก คือ **ตั้งเป็นมณฑลภูเก็ต** ให้เข้ารูปลักษณะของมณฑลเทศาภิบาลอีกมณฑลหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้รวมหัวเมืองมณฑลเทศาภิบาลขึ้นอีก ๒ มณฑล คือ **มณฑลนครศรีธรรมราช**และ**มณฑลชุมพร**

พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รวมหัวเมืองมลายูตะวันออกเป็น**มณฑลไทรบุรี**

พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้ตั้ง**มณฑลเพชรบูรณ์**ขึ้นอีกมณฑลหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เปลี่ยนแปลงสภาพของมณฑลเก่า ๆ ที่เหลืออยู่อีก ๓ มณฑล คือ **มณฑลพายัพ** **มณฑลอุดร** และ**มณฑลอิสาน** ให้เป็นมณฑลเทศาภิบาล

พ.ศ. ๒๔๔๗ ยุบมณฑลเพชรบูรณ์ เพราะเห็นว่ามีแต่จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

พ.ศ. ๒๔๔๙ จัดตั้ง**มณฑลปัตตานี** และ**มณฑลจันทบุรี** มีเมืองจันทบุรี ระยอง และตราด

พ.ศ. ๒๔๕๐ ตั้ง**มณฑลเพชรบูรณ์**ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๕๑ จำนวนมณฑลลดลง เพราะไทยต้องยอมยก**มณฑลไทรบุรี**ให้แก่อังกฤษ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการแก้ไขสัญญาค้าขาย และเพื่อจะกู้ยืมเงินอังกฤษมาสร้างทางรถไฟสายใต้

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้แยกมณฑลอิสานออกเป็น ๒ มณฑล มีชื่อใหม่ว่า **มณฑลอุบล**และ**มณฑลร้อยเอ็ด**

พ.ศ. ๒๔๕๘ จัดตั้ง**มณฑลมหาสาร**ขึ้น โดยแยกออกจาก**มณฑลพายัพ**

การจัดรูปการปกครองในสมัยปัจจุบัน

การปรับปรุงระเบียบการปกครองหัวเมืองเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น ปรากฏตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัดและอำเภอ จังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดินมีข้าหลวงประจำจังหวัดและกรมการจังหวัดเป็นผู้บริหาร เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนอกจากจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็นจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังแบ่งเขตการปกครองออกเป็นมณฑลอีกด้วย เมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้ยกเลิกมณฑลเสียเหตุที่ยกเลิกมณฑลน่าจะเนื่องจาก

๑) การคมนาคมสื่อสารสะดวกและรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน สามารถที่จะสั่งการและตรวจตราสอดส่องได้ทั่วถึง

๒) เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของประเทศให้น้อยลง

๓) เห็นว่าหน่วยมณฑลซ้อนกับหน่วยจังหวัด จังหวัดรายงานกิจการต่อมณฑล มณฑลรายงานต่อกระทรวง เป็นการซ้ำซ้อนโดยไม่จำเป็น

๔) รัฐบาลในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ มีนโยบายที่จะให้อำนาจแก่ส่วนภูมิภาคยิ่งขึ้น และการที่ยุบมณฑลก็เพื่อให้จังหวัดมีอำนาจนั่นเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน อีกฉบับหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับจังหวัดมีหลักการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนี้

๑. จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล แต่จังหวัดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหาร แห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ ห้ามมีฐานะเป็นนิติบุคคลไม่

๒. อำนาจบริหารในจังหวัด ซึ่งแต่เดิมตกอยู่ในคณะบุคคล ได้แก่ คณะกรรมการจังหวัด นั้นได้เปลี่ยนแปลงมาอยู่กับบุคคลคนเดียว คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด

๓. ใฐานะของคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งแต่เดิมเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่บริหารราชการ แผ่นดินในจังหวัด ได้กลายเป็นคณะเจ้าหน้าที่ที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด

ต่อมา ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินตามนัย ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ โดยจัดระเบียบบริหารราชการส่วน ภูมิภาคเป็น

๑. จังหวัด

๒. อำเภอ

จังหวัดนั้นได้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอขึ้นเป็นจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล การตั้ง ยุบและ เปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดให้ตราเป็นพระราชบัญญัติและให้มีคณะกรรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่า ราชการจังหวัดในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น